

נושא במוקד: האולפן המתקשב וההידודי (אינטר-אקטיווי) לומדה להוראת הפועל באמצעות המחשב

מרים ניצן וגילה פרייזלר

הלומדה מאפשרת ללמוד את נטיית הפועל בכל בניין וגזרה הכלולים בה ולתרגל את הפעלים השונים בדרכים מגוונות. המשתמש בלומדה יכול להיעזר במשובים מידיים ולכל טעות ובהם הסברים המאפשרים להבין את הטעות ולתקנה. כמו כן יכול התלמיד לבדוק את הישגיו בכל בניין וגזרה בעזרת מבחן מסכם. הלומדה מלווה במילון לאנגלית.

בקיץ 1998 הגיע לבית הספר לתלמידים מחו"ל, באוניברסיטה העברית, סטודנט לא צעיר בלוויית רעייתו כדי ללמוד עברית בקורס קיץ מרוכז. היה זה הנדבן צ'ארלס ברונפמן. בסיום לימודיו באולפן הוא תרם לבית הספר תרומה גדולה לקידום פיתוח תוכניות להוראת העברית, ובין השאר גם לפיתוח תוכניות מולטימדיה. בקשתו היתה שתוכניות המולטימדיה יהיו באינטרנט והכניסה אליהן תהיה חופשית.

וכך נבחרו ביחידה להוראת עברית מספר צוותים מבין המורים, שתפקידם היה לפתח לומדות מחשב. כל צוות התמקד בנושא אחר. עלינו, כותבות שורות אלה, הוטל לחבר לומדה להוראת הפועל, שהיא מערכת מובנית וסגורה, ולכן מתאימה ללימוד באמצעות המחשב. הלומדה נכתבה בחסות קרן קרב, ופותחה והופקה בשיתוף עם חברת המחשבים ג'ון ברייס - הדרכה.

למי מיועדת הלומדה?

הלומדה מיועדת לתלמידים בוגרים, הלומדים עברית כשפה זרה בישראל ובתפוצות. היא משמשת הן את הלומד העצמאי, והן את הלומדים במסגרת הכיתתית כחיזוק לנלמד בכיתה וכחזרה. הלומדה מכוונת לתלמידים ברמות הביניים, שבהן נלמדת מערכת הפועל בהיקף הנרחב ביותר. היא מתאימה לתלמידים שיש להם אוצר מילים בסיסי בעברית (לפחות 500 מילים) וידע בתצורת הפועל.

* מרים ניצן וגילה פרייזלר הן מורות בכירות ביחידה להוראת עברית בביה"ס לתלמידים מחו"ל, האוניברסיטה העברית, ירושלים

עקרונות

העקרונות שעליהם השתתנו את הלומדה:

- א. **התמקדות במורפולוגיה של הפועל** - בלומדה מתרגלים את תצורת הפועל בלבד. שלא כמו למורה בכיתה, אין לנו שליטה על הרקע והידע התחבירי של המשתמשים בלומדה הנמצאת באינטרנט. מכיוון שכך, לא רצינו להתנות את השימוש בלומדה ברקע התחבירי המוקדם של הלומדים וסיפקנו את כל הנתונים הדרושים לבניית הפועל, כמו שם פועל, זמן וגוף.
- ב. **מודולריות** - שיטת הלימוד היא מודולרית. כלומר, כל בניין או כל חלק אחר בלומדה עומדים בפני עצמם, ועבודה בבניין אחד אינה תלויה בבניין אחר. זאת עשינו משום שלא רצינו לכבול את המשתמשים בלומדה לתוכנית לימודים מסוימת הבנויה נדבך על גבי נדבך. המודולריות בלומדה מאפשרת לכל משתמש לבחור מה ללמוד ומה לתרגל, בהתאם לידע הלשוני שלו. עם זאת, המלצנו על דירוג הלימוד והתרגילים באמצעות מספורם.
- ג. **שילוב הפועל בתוך משפט** - הפועל משולב בתוך סביבה טקסטואלית טבעית ולא כצורה מנותקת בפני עצמה.
- ד. **תוכן** - השתדלנו לשלב בלומדה גם תכנים ותמונות הקשורים במקומות בארץ, בהיסטוריה של עם ישראל ובדמויות הקשורות בעם ישראל.
- ה. הלומדה כתובה בכתיב מלא, וכך גם נדרש התלמיד לכתוב את הפועל.

מה כוללת הלומדה?

הלומדה כוללת בניינים וגזרות הנלמדים ברמות הביניים:

- א. שלמים: כל שבעת הביינים
  - ב. גזרות: פעל - גזרת ע"ו, גזרת ל"י, גזרת פ"י, גזרת פ"נ
פיעל - גזרת ל"י
הפעיל - גזרת ע"ו
- בהמשך מתוכננות גם גזרות נוספות.
- ג. כפתור עזרה - בכניסה הראשונה ללומדה נפתח באופן אוטומטי מסך העזרה, ובו מקבל הלומד הסבר מפורט על כל מה שקיים בלומדה ועל דרך השימוש בה. לעזרה זו ניתן להגיע גם מכל מקום בלומדה.
בכפתור העזרה ימצא הלומד:
    1. מבוא ללומדה
    2. דָמו המלווה בקריינות בעברית ומסביר את דרך השימוש בלומדה
    3. הסבר באנגלית לשימוש בלומדה
    4. הסבר על מערכת הפועל העברי, כולל מונחים ודרכי תצורה
    5. הסברים טכניים לשימוש בלומדה.
- הלומדה מלווה בגרפיקה מגוונת, ובמילון בשפה האנגלית להסברים, להוראות ולמילים רבות בתרגילים.
- בכל בניין יש לתלמיד שתי אפשרויות: לימוד נטיית הפועל ותרגול פעלים שונים, השייכים לאותו הביין.

לימוד נטיית הפועל

הלומדה מאפשרת ללמוד את נטיית הפועל בכל בניין וגזרה הכלולים בה. בכל בניין נבחר פועל אחד לדוגמה. הלומד רואה לפניו טבלה של נטיית פועל הדגם (הפעלים כתובים בכתיב מלא

ומנוקדים בניקוד מבחין בלבד) ובמקביל הוא יכול אף להאזין לקריון הנטייה בתוך משפט. לכל נטייה מצורפים הסברים רלוונטיים, ולכל הסבר יש גם תרגום לאנגלית.

תרגול הפועל

בכל הבניינים יש שלושה מעגלים של תרגול, מהפשוט אל המורכב. **במעגל הראשון** מתרגלים את נטיית הפועל בכל זמן לחוד: הווה, עבר, עתיד, וכן: ציווי ושם פעולה. בכל אחד מהזמנים יש כמה תרגילים. גם כאן קיים עקרון המודולריות המאפשר לכל לומד לבחור את הזמן שברצונו לתרגל ללא תלות בזמן אחר, אך יש גם המלצות לדירוג הזמנים. **במעגל השני** מתרגלים את נטיית הפועל שבאותו בניין בכל הזמנים והצורות גם יחד. **במעגל השלישי** מתרגלים את נטיית הפועל ביותר מבניין אחד בו-זמנית, לפי בחירתו של הלומד.

העיקרון בכל תרגיל הוא גירוי - תגובה - חיזוק. הלומד מתבקש לכתוב את הפועל בצורה הנכונה, כאשר בדרך כלל הגירוי הוא שם פועל. הוא יכול להיעזר בטבלת הנטייה של פועל הדגם הנמצאת לנגד עיניו, ובדרך האנלוגיה להגיע לצורה הנכונה של הפועל הנתון. לכל תשובה יש משווא מידי, ובמקרה של טעות יש גם הסבר לטעות. בסוף כל תרגיל מקבל הלומד ציון. כדי להקל על הלומדים, הוספנו למילים רבות מילון באנגלית. מלבד תרגילי כתיבה יש גם תרגילי דיבור. בתרגילים אלה הגירוי הוא שם פועל, והתלמיד צריך לבטא את הצורה הנכונה של הפועל בתוך משפט נתון. יש לו אפשרות להקליט את עצמו, ולאחר מכן הוא יכול להאזין למשפט מקוריין ולהשוות את הגייתו עם הגיית הנכונה של הקריין. בסיכום כל בניין יש מבחן, ובסיומו מקבל התלמיד ציון. המבחן כולל טקסט, והלומד צריך להשלים בו את הפעלים החסרים בצורה הנכונה. לאחר קבלת הציון הלומד יכול לראות מה היו טעויותיו ובמקביל לראות את התשובה הנכונה.

השימוש בלומדה

הלומדה מתאימה אמנם בעיקר לרמות הביניים, אך גם תלמידים ברמות מתחילים נעזרים בה ללימוד ולתרגול של צורות הפועל המתאימות לרמת הידע שלהם (למשל תרגול הווה או עבר בלבד). ברמות מתקדמות יותר ניתן להיעזר בתרגילים המורכבים יותר שבלומדה ובתרגילי החזרה. כיום משתמשים בלומדה זו באולפנים רבים ובאוניברסיטאות שונות בארץ ובעולם, הן במסגרת כיתתית והן כתרגול או כלימוד נוסף בבית.

נשמח לענות על שאלות בנושא הלומדה.

ניתן להפנות את השאלות ל: adriank@savion.huji.ac.il

כתובת האתר: http://hebrewverb.hul.huji.ac.il/ab_project